

Dorđe M i l j k o v i ć

MEMORIJALNI MUZEJI U NAŠEM SOCIJALISTIČKOM SAMOUPRAVNOM DRUŠTVU

Smetram se dužnim da temu svog referata: MEMORIJALNI MUZEJI U NAŠEM SOCIJALISTIČKOM SAMOUPRAVNOM DRUŠTVU počnem kratkom interpretacijom dela X kongresa SKJ iz oblasti nauke, obrazovanja i kulture.

Obrazovanje, nauka, umetničko stvaralaštvo i kulturne delatnosti imaju veliko značenje za naš celokupan socijalistički samoupravni razvitak. Osnovano je više univerzitetskih centara, naučnih institucije, pozorišta, muzeja, galerije i dr.

Borba za socijalističke samoupravne odnose je istovremeno i borba da nauka, obrazovanje, kultura i umetničko stvaralaštvo bude jedan od bitnih faktora za oslobođenje radničke klase, za razvijanje stvaralačkih mogućnosti radnog čoveka i za dinamičniji razvitak proizvodnih snaga.

Sa primenom novog Ustava data je mogućnost uspostavljanja aktivnog odnosa radnog čoveka prema obrazovno-vaspitnom radu, naučnom i kulturnom stvaralaštvu. U ravnoprednoj saradnji i zajedničkim naporima oni će razvijati socijalističke samoupravne odnose, duhovne vrednosti i kulturu socijalističkog društva.

Marxističke misao i kritike moraju da budu jako idejno oružje našeg društva i kulture u svim oblastima.

Idejna borba protiv raznih vidova buržoaske ideologije ostaje i dalje prisutna, a za razvijanje socijalističke i humanističke orijentacije u obrazovno-vaspitnom radu, na naučnom i kulturnom stvaralaštvu.

U svetu pa i kod nas postoje raznovrsni muzeji, što zavisi od njihove delatnosti, odnosno grene nauke. Pored specifičnosti zadatka: sadržaja i interpretacije ekspozicija, istorijsko-naučnih publikacija i dr. imaju zajedničke zadatke kao "nosioci određenih funkcija" socijalističkog samoupravnog društva, i to: prosvetno-vaspitnu i didaktičku ulogu, naučno-istraživački rad, turističku privlačnost i patriotski značaj.

Kad govorimo o memorijalnim muzejima nameću se tri pitanja, međusobno uslovljena: 1. šta su memorijalni muzeji? 2. ko ih organizira, kako i gde? i 3. njihov zadatak i funkcija u našem socijalističkom samoupravnom društvu.

Muzeji imaju veliko značenje "kao aktivni i ravnopravni društveni faktori" za nauku, vaspitanje, obrazovanje i kulturu naših naroda i narodnosti, pa zato se pravom imaju status institucije od posebnog društvenog značaja kod nas. Među njima

su i memorijalni muzeji čije osnivanje treba da bude rezultat jasno određene koncepcije.

Muzeološka nauka ne može dati pravu definiciju nekog muzeja, odnosno odrediti neki opšti stalni tip muzeja. Kao i sveke druge nauke kod nas, tako i muzeologija nema dogmatskih ideja. Međutim, smatram da se memorijalni muzeji mogu uvrstiti u već postojećoj klasifikaciji kako specijalni muzeji lokalnog ili regionalnog tipa, pa i šire, u kojima su prezentirani eksponati vezani za jedan istorijski događaj ili ličnost (njegov život i stvaralaštvo).

Pitanje memorijalnih muzeja kod nas je kompleksno. Međutim, ostaje osnovno pitanje kao potreba našeg socijalističkog samoupravnog društva da i oni budu nastavno-vaspitni kabineti, u kojima će mladi moći na izvoru da uče o prošlosti svoga naroda. Sa druge strane već organizovani memorijalni muzeji nameću i problem daljeg čuvanja, dopunu sadržinske koncepcije, proširivanje eksponata i drugo.

Ne raspoložem tačnim podacima koliko memorijalnih muzeja postoji kod nas, a njih desetak u SR Makedoniji, među koje ubrajam i muzej-sobe po garnizonima i izvan njih, govore o opravdanosti njihovog postojanja i nastojanju u organizovanju novih.

Izneo bih slučaj formiranja "memorijalnog" muzeja u jednom selu (vezan za jedan događaj iz narodnooslobodilačke revolucije) udaljenog desetine kilometara od Devčelije (u ovom gradu postoji muzejska zbirka) gdje je prezentovan materijal od najstarijih vremena pa sve do danas. Od saznanja šta je memorijalni, a šta narodni (regionalni) muzej proizilazi njihova sadržinska koncepcija, odnosno sve ono što sutra vizuelnim putem treba da bude prikazano. Ako muzejski materijali ne mogu biti pristupačni najširem krugu ljudi, za koje se izlažu i prema kojima treba da budu okrenuti, tada eksponati ne mogu da predstavljaju prave istorijske vrednosti (kao što je slučaj u navedenom primeru).

Ne smemo dozvoliti da se memorijalni muzeji formiraju tamo gde za to nema uslova i stručnog kadra. Oni, kao i svi drugi muzeji, koji "nisu sami sebi svrhe postojanja" moraju da daju svojom sadržinskom koncepcijom mogućnost da prezentovani materijali budu socijalizovani, a to znači da odgovore funkciji što od njih traži naše socijalističko samoupravno društvo, tj. da budu uvek otvoreni i pristupačni, što nije slučaj sa spomenutim muzejem.

Organizovanje memorijalnih muzeja kod nas najčešće proizilazi kao rezultat momentalnih finansijskih mogućnosti komune ili društveno-političkih organizacija, afiniteta pojedinaca u njima, a u najčešćim slučajevima za vreme jubilarnih praznika. Tada je vreme kratko pa se redovi oko organizovanja memorijalnih muzeja izvode na brzinu, pa bih rekao i kampanjski, zbog čega postoji opasnost od kompromitacije događaja ili ličnosti. Bez permenentne i sistematske pripreme ne možemo očekivati ništa više od onoga što smo do sada uradili.

Osnivanje i postavljanje jednog memorijalnog muzeja vezan za jednu ličnost ili jedan događaj treba da bude sa logičkim opravdanjem njegove muzeološke obrade i postavljanje memorijala. Osnovni je zadatak da se prikupe materijali: fotografije, dokumenti, predmeti i drugo, vezani za tu ličnost ili događaj, za njihovo vreme, njihov uticaj, jednom rečju za sve ono što je vezano za njihov rad i delovanje.

Prezentovanje istorijskih vrednosti našeg bogatog kulturnog nasleđa treba da bude pre svega potreba i obaveza društva sa aktivnim učešćem ljudi profesionalno opredeljenih za muzeološku nauku. U tom slučaju raskorak između želje i pravih vrednosti u organizovanju memorijalnih muzeja biće manji.

Memorijalni muzeji ne smeju biti postavljeni (muzeološki i organizaciono) tako da posetilac samo "prošeta", već da u njima nešto nauči preko konkretnije i kompleksnije informacije o ličnosti ili događaju. Samo tako organizovani memorijalni muzeji mogu da izvrše svoju funkciju i namenu u našem socijalističkom samoupravnom društvu i da budu izvršiocu određenih zadataka tog društva".

Najčešće pri organizovanju memorijalnih muzeja prisutan je problem ograničenog prostora u koji treba postaviti tematsku ekspoziciju, a to znači da se posetiocu ne može da pruži mogućnost upoznavanja sa kompleksnim vrednostima vezanim za određenu ličnost ili događaj. Naime, izložbeni prostor jednog memorijalnog muzeja ne sme da bude usko ograničen isključivo na vizuelne elemente, već treba da šire prikaže problematiku, što će omogućiti posetiocu da bolje upozna značenje događaja ili ličnosti.

Godinama su prisutna stremljenja za organizovanjem mreže memorijalnih muzeja kao rezultat karaktera, mesta i uloge što su odigrali pojedini događaji i ličnosti u prošlosti.

Smatram da je organizovanje memorijalnih muzeja kod nas problem koji traži sistematsko rešavanje preko donošenja dugoročnog programa na nivou republike, a se logično prethodnim samoupravnim dogovorom na nivou komuna. Inicijativa Istorijskog muzeja Makedonije u Skoplju u razrešavanju ovoga problema ostala je se željenjem do sada bez rezultata!

Koncepcija mreže memorijalnih muzeja po republikama treba da bude regulisana zakonskim putem, a to znači obaveza društva kao garancija za dugoročniji proces u sistematskom i permanentnom razrešavanju ovoga problema. Prisustvo memorijalnih muzeja u unutrašnjosti republike pridonosi razvijanju institucionalnih okvira i zatvorenosti u sebe, u vitrine i depoe. Sa druge strane muzejski radnici uzeli bi na sebe, svesno, veliku i složenu obavezu pred zajednicom u realizovanju ovakvih programa u razvoju muzejske kulture kod nas. Prihvatanjem programa mreže memorijalnih muzeja od strane zajednice može da se dođe do socijalističke samoupravne muzeologije kao dela celokupne društvene reprodukcije i samoupravnih socijalističkih odnosa, ili, drugim rečima, da muzeji budu u službi socijalističkog samoupravnog društva i njegovih vaspitno-obrazovnih ciljeva.

Ovako programirana delatnost u organizovanju memorijalnih muzeja pruža veće mogućnosti za studiozniji pristup ovoj materiji, a isto tako da se usaglasa društveno-političke organizacije, institucije i opštinske skupštine u pravovremenom obezbeđivanju finansijskih sredstava.

Za stručno razrešavanje problema oko organizovanja i postevki memorijalnih muzeja treba formirati jedno muzejsko telo na nivou republike (takve tela već postoje u nekim našim republikama). Na jednom godišnjem sastanku muzejskih radnika Makedonije ovo je bio jedan od zaključaka. Međutim, do sada je ostao samo zaključak!

Smatram da naše razmišljanja u organizovanju memorijalnih muzeja treba da budu usmerena ka određivanju mesta ovim institucijama, da to bude "društvena potreba i obaveze zajednice", koji po logici svog postanka, treba da imaju razređene sadržinske i vaspitno-obrazovne koncepcije.

Sadržinske koncepcija jednog muzeja predstavlja organizovanu platformu, na osnovu koje se nadgrađuje ono što sutra treba vizuelnim putem da bude prikazano u stalnoj muzejskoj postevci. Zato njeno formiranje traži duže vreme, velike napore i puno stručno poznavanje tema koje se obrađuju, muzeološki prilaz ka njima i poznavanje muzejske problematike, a na osnovu najnovijih saznanja iz oblasti dotične nauke i stepena muzejskih i arhivskih istraživanja. Zato, sadržinske koncepcije trebaju:

1. Po svojoj osnovnoj ideji da budu jasno razrađene i idejno sadržajne;

2. Da vode računa o njihovoj didaktičkoj strani, što znači da ekspozicije sutra budu pristupačne širokom krugu ljudi, kako bi izvršile postavljene zadatke i zadovoljile potrebe našeg socijalističkog samoupravnog društva;

3. Tematsko-hronološki princip izlaganja materijala (naročito za istorijsko-memorijalne muzeje) čini se najprihvatljivijim;

4. Tekstualni deo koncepcije treba da se prikaže u stalnoj muzejskoj postevci ilustrativno i konkretno, čime će se izbeći ili smanjiti raspor između ideja i potreba sadržanih u koncepcijama i mogućnosti za njihovo muzejsko realizovanje, pa zato tekstualni deo i predstavlja preteći element, više informativno, kao obrazloženje ekspozicijama;

5. U ekspozicionom delu koncepcije treba da se ukaže i na to kako će se prikazati materijal, u čijem oformljenju i realizovanju treba da učestvuju likovni umetnici, arhitekti i dr.

Sadržinske koncepcije predstavljaju osnovu, no ne i nešto što treba da bude statično. Naprotiv, to je "živa materija" koje se dopunjuje novim saznanjima, a ponekad i korigira. Na

taj način muzejsko realizovanje jedne koncepcije naći će pravo mesto u muzeološkoj nauci, u čijim pripremama treba saradivati sa naučnim, kulturnim, društvenim i javnim radnicima u republici i izvan nje. Ona treba da bude tako postavljena da daje posetiocu iscrpne vizuelne informacije o sadržaju teme, za jedno određeno vreme, najčešće kratko.

Za organizovanje memorijalnih muzeja jedan od osnovnih činilaca svakako predstavlja zgrade u kojoj se postavlja tematska ekspozicija. Za tu namenu se koriste zgrade, specijalno u tu svrhu građene ili već postojeće zgrade, neposredno vezene za jednu ličnost ili jedan istorijski događaj. Nesumljiva je prednost ovih drugih zgrade na kojima obično treba izvršiti rekonstrukciju ili adaptaciju kako bi izgledale kao nekada. Organizovanje memorijalnih muzeja u zgradama koje su građene za drugu namenu nose sa sobom niz većih konzervatorskih, tehničkih i muzeoloških problema.

Memorijalni muzeji ne moraju da znače nov muzej. U najvećem broju osnovani su kod nas kao dependanse Narodnih (regionalnih) muzeja, a to znači da nisu samo administrativno zavisni od njih, već predstavljaju jednu širu delatnost muzejske institucije, odnosno tematsku dopunu njene sadržinske koncepcije, a manji i delom su samostalne ustanove.

Materijalna sredstva za organizovanje memorijalnih muzeja su ograničena, pa se zato moramo prilagoditi tim mogućnostima, a to znači da u tim materijalnim okvirima treba postići najviše što možemo. Ovakva ograničena sredstva ne znače adekvatno merenje muzejskog rada koliko je on društveno koristan, jer muzeji pored vaspitanje-prosvetne uloge imaju i političko-vaspitanje zadatke, naročito za mlađe generacije, a isto tako ne smemo izgubiti iz vida i činjenicu da oni mogu i treba da imaju pozitivnu efektivu u domaćem i stranom turizmu.

Na kraju, slobodan sam da predložim Kongresu sledeće:

1. Usvajanje teze o tesnoj međurepubličkoj saradnji, sinhronizaciju i razmenu iskustava na ovom planu;
2. Održavanje međurepubličkog savetovanja na kome bi se detaljnije razgovaralo o nizu problema vezanih za organizovanje memorijalnih muzeja, kao što su: tematika konzervacije objekata i zbirki ove vrste, naučna obrada, istorijska istraživanja i valorizacija, tematske, dokumentacione i likovne prezentacije i drugo, i
3. Izdavanje jednog jugoslovenskog muzejskog časopisa sa materijalnom participacijom muzeja iz svih republike.